

μάρας καὶ τοῦ Δελβίνου χωρίων τῶν καταστραφέντων ὑπὸ τῶν Τουρκαλθανῶν κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον, ὧν οἱ κάτοικοι ἔσωσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν φεύγοντες εἰς τὴν νότιον Ἠπειρον ἢ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ χωρία ταῦτα τὰ λαφυραγωγηθέντα καὶ πυρποληθέντα ἀνέρχονται εἰς ἑξήκοντα περίπου. Εἶνε δὲ προφανές, ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ δὲν ἤθελον κάμει χρῆσιν τοῦ γιαταγανίου αὐτῶν καὶ τοῦ δαυλοῦ ἐναντίον ὁμοθνητῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν καὶ αὐτοὶ ἐθνικὴν συνείδησιν.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Πρεμετῆς, δὲν δύναται νὰ λησμονηθῆ, ὅτι ἐν τῶν προαστείων αὐτῆς εἶνε ἡ γενέτειρα τοῦ Ἀρσάκη ἐκείνου, ὅστις, ἀντιπροσωπεύων τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν τῆς χώρας, ἀφιέρωσεν ὅλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ δὲ κληροδότημ' αὐτοῦ χρησιμεύει εἰς συντήρησιν τοῦ μεγίστου τῶν καθιδρυμάτων τῆς ἐκπαίδευσως τῶν θηλέων ἐν Ἑλλάδι, τοῦ Ἀρσακείου ἐκείνου τοῦ ἀποτελοῦντος συνοικίαν ὀλόκληρον ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ διςχιλίων μαθητῶν καὶ περιλαμβάνοντος τὸ διδασκαλεῖον ἐκείνο τῶν θηλέων, ἐξ οὗ ἐξέρχονται κατ' ἔτος ἑκατοντάδες διδασκαλισσῶν διαχευσῶν τὴν παιδείωσιν ἀνὰ πάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Ἀνάλογον δὲ πρὸς τὸ Ἀρσάκειον τῶν Ἀθηνῶν εἶνε τὸ Ζάππειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δωρεὰ τοῦ οἴκου Ζάππα, καταγομένου ἐκ τοῦ Λαμπόβου, κειμένου πρὸς τὰ βορειοανατολικά τοῦ Ἀργυροκάστρου. Οἱ δύο ἀδελφοὶ Ζάππαι ἐκτὸς τοῦ κληροδοτήματός τούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει κατέλιπον εἰς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα ἑκατομμύρια ὄλα χάριν τῆς βιομηχανίας. Τὸ μέγαρον τῆς ἐκθέσεως, τὸ καλούμενον Ζάππειον ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ἰδρυτῶν, εἶνε τῶν μεγίστων μνημείων τῆς πρωτεύουσος τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ δὲ ὄνομα τῆς Μοσχοπόλεως, κτισθείσης τὸν δέκατον τέταρτον ἢ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς ὀλόκληρον ἱστορίαν τῆς ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς καὶ πνεύμα-

τικῆς ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς προηγηθείσης τῶν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγώνων. Τὰ ἐν αὐτῇ ἐργοστάσια ταπήτων καὶ ὕφασμάτων, περιζήτητων ἐν ταῖς χώραις τοῦ Αἴμου καὶ ἐξαγομένων μέχρι τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, εἶχον καταστήσει τὴν πόλιν ταύτην πλουσίαν καὶ εὐημεροῦσαν ἠριθμεῖ δὲ τοὐλάχιστον ἐξήκοντα χιλιάδας κατοίκων. Κλήρος λόγιος, ὠργανωμένος ἐπὶ τῇ βάσει καταστατικῶ ἐϋσυντάκτου, ὑπογεγραμμένου ὑπὸ ἐβδομήκοντα καὶ τριῶν ἱερέων τῷ 1713, σχολεῖα ἑλληνικὰ ἀνεθῶντα, παιδευτήριον ἀνώτερον καλούμενον Νέα Ἀκαδημία καὶ συσταθὲν τῷ 1744, ἐν τῶν πρώτων ἑλληνικῶν τυπογραφεῖων, ἱδρυθὲν τῷ 1720, καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς λογίων ἀποδεικνύουσι τὰς προόδους τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν πλουσίων ἐκείνων Ἑλλήνων βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων. Τὰρχεῖα τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Βιέννης εἶνε πλήρη ἐγγράφων μαρτυρούντων τὴν βιομηχανικὴν αὐτῶν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα. Πλὴν μεγάλη συμφορὰ, προσελθοῦσα ἐκ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Τουρκαλβανῶν, καταστρεφάντων τὴν πόλιν τῷ 1769, ἀνέτρεψε πᾶσαν ἐκείνην τὴν εὐημερίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκπατρισθέντες καὶ διασπαρέντες οἱ Μοσχοπολίται δὲν ἀπρηνήθησαν τὰ πατριωτικὰ αὐτῶν αἰσθήματα. Οἱ ἐπιτάριοι λίθοι τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Βουδαπέστης μετὰ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν ἐπιγραφῶν παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἰδέαν ἱκανῶς σαφῆ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν ιδεώδους. Ὁ δ' ἐπίμονος οὗτος πατριωτισμὸς διαδηλοῦται ὑπὸ τῶν τριῶν γενεῶν τοῦ οἴκου Σίνα. Τὰ μέλη αὐτοῦ, αἵτιν' ἀπέβησαν βαρῶνοι ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ τραπεζίται ἐν Βιέννῃ, δὲν ἔπαυσαν νὰ στρέφωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἱδρυσαν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον καὶ τὴν ὠραίαν Ἀκαδημίαν¹.

Ἡ καταστροφή τῆς Μοσχοπόλεως ὑπῆρξε μία τῶν αἰτιῶν τῆς ἀυξήσεως τῆς Κοριτσᾶς, ἧς ἡ κτίσις ἀνέρχεται μόλις εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος. Ἀριθμεῖ δὲ σήμερον

¹ Ἴδε τὸ ἄρθρον μου *Moscopoli e la famiglia Sinas* ἐν τῇ *Vita Internazionale* τοῦ Μεδιολάου τῆς 7, 20 Μαρτίου 1913 σ. 149.

περίπου 25 000 κατοίκων, ὧν 20 000 εἶνε Ἕλληνας ἢ ἔχουσι τελείαν ἑλληνικὴν συνείδησιν· τὸ δὲ ὑπόλοιπον συνίσταται ἐκ Τούρκων διαβιούντων ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ μετὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἑλληνικοῦ στοιχείου. Οἱ κάτοικοι τῆς Κοριτσᾶς ἔχουσι ἐμπορικὸν πνεῦμα ἄξιον πλείστου λόγου· ἰδίως δὲ σωρεύουσι μέγала πλοῦτη ἐν Αἰγύπτῳ. Ἄλλὰ δὲν λησμονοῦσι τὴν γενέτειραν, ἐν ἣ παραθερίζουσιν ἢ ὅπου ἐπανέρχονται ὀριστικῶς, γινόμενοι πλοῦσιοι. Ἐντεῦθεν αἱ ὠραῖαι εὐρωπαϊκαὶ οἰκίαι τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὴν ἐδόθη δικαίως ἢ ἐπωνυμία ἄλλων Ἀθηνῶν τῆς χώρας ἐκείνης.

Ἄλλὰ τὸ θαυμάσιον ἐν Κοριτσᾶ εἶνε τὸ κοινοτικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ἀγάπη τῶν γραμμάτων, συνδυαζομένη μετ' ἐπιδεικτικῆς διαδηλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῶν πατριωτισμοῦ. Καὶ χαρακτηριστικὸν μὲν πάντων τῶν Ἑλλήνων εἶνε τὸ βλέπειν αὐτοὺς κληροδοτοῦντας εἰς τὴν γενέτειραν καὶ εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα μέρος τῆς ἰδίας περιουσίας. Ἄλλ' ὅ τι ἀλλαχοῦ εἶνε συνήθεια καὶ αἰσθημα οἱ Κοριτσαῖοι ἐπιβάλλουσιν εἰς ἑαυτοὺς ὡς καθήκον καὶ ὡς νόμον. Ἀπὸ μακροῦ ἤδη οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κοριτσᾶς θνήσκει χωρὶς νὰ καταλίπη κληροδότημα εἰς τὴν κοινότητα ἢ εἰς τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν πατρίδα. Μνημονεύεται τὸ συγκινητικὸν ἐπεισόδιον πένητος, ὅστις παρὰ τὴν ἔνδειαν αὐτοῦ ἔγνω νὰ κληροδοτήσῃ εἰς τὴν κοινότητα πᾶν ὅ τι ἐκέκτητο... , ἐξήκοντα λεπτά. Εἰς ταμεῖον κοινοτικὸν, καλούμενον λάσσον καὶ ἔχον εἰδικὸν ὄργανισμὸν, κατατίθενται ἅπασαι αἱ δωρεαί, τὰ κληροδοτήματα καὶ τὰ ἀφθονα εἰσοδήματα τῶν ἐκκλησιῶν τὰ προωρισμένα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἡ κοινοτικὴ περιουσία ἀνέρχεται εἰς πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὑπερέκεινα. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον αἱ ἐκκλησίαι, τὰ σχολικὰ κτίρια καὶ τὸ ὄρφανοτροφεῖον καὶ πτωχοκομεῖον τῆς Κοριτσᾶς εἶνε τῶν μεγαλοπρεπεστάτων σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν μεγίστων δωρητῶν ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω τοῦ Ἰωάννου Μπάγκα, ὅστις εἰς μὲν τὴν γενέτειραν ἐκληροδότησε τὸ ὄρφ

αὐτῆς Γυμνάσιον καὶ ἄλλας δωρεάς, ἐν δὲ Ἀθήναις ὑποδόμησε δύο μεγάλα ξενοδοχεῖα, ὧν τὰ εἰσοδήματα περιέρχονται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Εἶνε δὲ οὕτως ἐνδεικτικὸς ὁ πατριωτισμὸς τῶν κατοίκων, ὥστε δωρεαὶ γινόμεναι εἰς τὴν κοινότητα ἄνευ τῆς ῥητῆς μνείας αὐτῆς ὡς κοινότητος ἑλληνικῆς ἀπλούστατα ἀπερρίφθησαν.

Χάριν δὲ διατηρήσεως τοῦ καθαρῦ τούτου χαρακτήρος τοῦ ἑλληνισμοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Κοριτσᾶς δὲν ὤκνησαν νὰ καταφύγῃσι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὄπλα. Ἐν ἐποχῇ πολυταράχῃ μὴ ἀπεχούσῃ μακρὸν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ὁ ἀρχηγὸς μουσουλμανικῆς τινος συμμορίας, καλούμενος Μερσὶν Ἀράπης, ἐπιδραμῶν τὴν πόλιν, εἶχεν ἀπαιτήσει παρά τινος τῶν Ἑλλήνων προϋχόντων πεντήκοντα ὀθωμανικὰς λίρας. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἠδύνατο εὐκόλως νὰ δοθῇ, ἀλλὰ θὰ ἦτο προηγούμενον κινδυνῶδες καὶ διασαλευτικὸν τῆς ἀσφαλείας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος διὸ οἱ πρόκριτοι συνελθόντες ἀπεφάσισαν νὰ δράξωσι μᾶλλον τὰ ὄπλα. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπραξάν, καὶ ἡ ἔνοπλος συμμορία τῶν κακοποιῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπη τὴν πόλιν.

Τὰ ἀφθονα εἰσοδήματα καὶ αἱ πλούσιαι δωρεαὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος καθιστάνουσιν εἰς αὐτὴν δυνατὴν τὴν συντήρησιν πολλῶν σχολείων μετὰ μαθητῶν ἀνελθόντων τῷ 1912 εἰς 2 130, ἧτοι εἰς 10 % καὶ ὑπερέκεινα ἐπὶ τῶν 20 000 κατοίκων τῆς πόλεως. Ἀπ' ἐναντίας δ' οἱ Ἀλβανοὶ διατηροῦσι μετὰ δυσκολίας ἓν καὶ μόνον δημοτικὸν σχολεῖον, ὅπερ τὸ ἐνεστῶς ἔτος ἐφοιτᾷτο ὑπὸ τριάκοντα περίπου μαθητῶν ἑκατοντὰς δὲ νεανίδων φοιτᾷ εἰς ἄλλο σχολεῖον, διευθυνόμενον ὑπὸ Ἀμερικανοῦ συναινέσαντος νὰ ἐπιτρέψῃ ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν καὶ τῆς ἀλβανικῆς. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀλβανῶν μαθητῶν ἀποτελεῖ μόνον 2 ½ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῶν 5 000 μὴ Ἑλλήνων κατοίκων.

Τοιαύτη ἡ ἀκριβὴς εἰκὼν τῆς πόλεως, ἣν ἐπειράθησαν νὰ παραστήσωσιν ὡς τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἀλβανίας.

Πιστεύομεν, ὅτι ἀπεδείξαμεν σαφῶς καὶ καθαρῶς ὅποια εἶνε

τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς τόποις οἵτινες παρεστάθησαν ὡς τὰ μᾶλλον διαμφισβητούμενα σημεῖα ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταληφθεῖσαις χώραις.

Εἰς ἅπαντα δὲ ταῦτα τὰ δίκαια καὶ τὰς ἀξιώσεις ταύτας τῆς Ἑλλάδος πρῶτον μὲν ἀντιτάσσοις τὴν ἀνάγκην συμπήξεως κράτους ἁλβανικοῦ βιωσίμου καὶ ἱκανῶς ἰσχυροῦ, ἔπειτα δὲ ἡ Ἰταλία κυρίως ἀντιπαρατάσσει λόγους δῆθεν στρατηγικούς ἀναφερομένους εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν στενῶν τοῦ Ἰδρουῦντος καὶ συνεπαγομένους τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ μεγίστου μέρους τῶν ἠπειρωτικῶν παραλίων.

Ἡ συγκρότησις κράτους ἁλβανικοῦ αὐτονόμου θὰ ἦτο πράξις ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνότητων, ἡ δ' Ἑλλάς δὲν θὰ ἐθεώρει τοῦτο οὔτε ἄδικον οὔτε βλαβερὸν εἰς ἑαυτήν. Ἄλλ' ἡ μεγέθυνσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ ἀρτιγενοῦς ἐπὶ ζῆμιά τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν εἶνε οὔτε δικαία οὔτε πολιτικὴ. Ὅπως τὸ νέον κράτος ἀποθῆ κέντρον πολιτισμοῦ δὲν πρέπει ναῦξηθῶσιν αἱ ἤδη ὑπάρχουσαι δυσκολίαι, δυσκολίαι προερχόμεναι ἐκ τῆς πρὸς ἀλληλα προστριβῆς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ αὐτῶν τῶν ἁλβανικῶν φύλων πρὸς ἀλληλα, ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκευτῶν, ἐκ τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἔξωθεν προσηλυτισμοῦ. Ἄς ἀναλογισθῶμεν τὰ κωλύματα, εἰς ἃ προσκρούουσι καὶ κράτη μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ ὅπως διοικήσωσι καὶ συγχωνεύσωσιν ἔθνη ἑτερογενῆ, καίπερ εἰθισμένα ἀπὸ μακροῦ εἰς διοίκησιν πεπολιτισμένην. Ἡ δυσκολία αὕτη θὰ ὑπάρξῃ πολὺ μεγαλειτέρα, προκειμένου περὶ κράτους νέου, οὗ τὰ διάφορα στοιχεῖα, κακοσυνειθισμένα, ἀνήσυχτα, φιλοτάραχα καὶ ἀντιδιαφωνοῦντα ἐφείλουσι νὰ διαπαιδαγωγηθῶσι καὶ ὁδηγηθῶσι τὸ πρῶτον νῦν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ, ἂν παραχωρηθῶσιν εἰς αὐτὸ λαοί, οἵτινες, ἢτε ἀνήκοντες εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἢ ἔχοντες τελείως ἑλληνικὴν συνειδησιν, θὰ εἶνε βεβαίως πάντοτε δυσπαιθεῖς, θὰ

ταράσσονται ὑπὸ τάσεων ἀπελευθερωτικῶν καὶ θὰ ἔχωσι διηνεκῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους πρὸς τὰς Ἀθήνας. Αἱ δυνάμεις θὰ ἠδύναντο νὰ πεισθῶσι περὶ τοῦ γεγονότος τούτου εἰς ἀπλοῦ δημοψηφίσματος, ἂν μὴ ἡ θριαμβευτικὴ περιοδεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαδόχου κατὰ τὰς ἐπ' ἐσχάτων παρελθούσας ἡμέρας δὲν ἤθελεν ἀρκέσει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος ἀπάσης τῆς περιοχῆς ἐκείνης.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς στρατηγικὰς ἀντιρρήσεις τὰς ἐρειδομένας ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἰταλικοῦ ἐπιτελείου, ἣτις παριστάνει τὸν πορθμὸν τοῦ Ὑδροῦντος αὐτόχρημα ὡς ἄλλο στενὸν τῶν Δαρδανελλίων, δύναται νὰ ποδειχθῇ εὐκόλως, ὅτι αὐταὶ εἶνε ἀπλῆ πρόφασις χάριν τῆς αὐξήσεως τῆς ἰταλικῆς ἐπιδράσεως πρὸς νότον τοῦ Αὐλῶνος.

Ἐν πρώτοις τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἰταλίας μετὰ τῆς Τριπολίτιδος δύναται νὰ διακινδυνευθῇ ἀπὸ τῆς Κερκύρας δὲν εἶνε σοβαρὸν. Ἡ Ἰταλία, διαρκούντος τοῦ λιθουκοῦ πολέμου, ἐποιήσατο χρῆσιν μόνων τῶν θαλασσιῶν ὁδῶν τῶν ἀγούσων ἀπὸ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς, αἱ δὲ ὁδοὶ αὐταὶ μόνον ἐκ τῆς Βιζέρτας ἢ ἐκ τῆς Μελίτης δύνανται νὰ πειληθῶσι. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἤθελέ τις ἐπιχειρήσει νὰ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ἐπικοινωνίαν ταύτην ἐξ Ἑλλάδος, ἡ ἀφρητρία τοιαύτης τινὸς ἐπιχειρήσεως, καθ' ἃ παρετηρήθη ὀρθῶς παρ' ἡμῖν, ὧφειλε νὰ εἶνε σημεῖον κείμενον πολὺ νοτιώτερον ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἢ κατὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἡ Ἀγγλία, ἣτις ἐδέσποζε ποτε τῆς Κερκύρας, δὲν ἐδίεττασε νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλως παρατηρεῖται, ὅτι ἡ σημασία τοῦ Ἀδρίου εἶνε ὅλως τοπικὴ. Τὸ πέλαγος τοῦτο, δεσποζόμενον ὑπὸ τῶν ἀδριατικῶν δυνάμεων, δὲν εἶνε προωρισμένον νὰ ποδοῖ πεδίων διεθνῶν κατὰ θάλασσαν ἀγώνων.

Ἄλλὰ, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἐξεταζομένου τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, ἢ Κέρκυρα οὐδέποτε ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριον κατὰ τῆς ἀντικειμένης παραλίας. Τὸ ἐναντίον δὲ μόνον συνέβη. Τὰ δὲ ἱστορικὰ παραδείγματα τὰ ἐκφερόμενα ἐν τῷ ἰταλικῷ ὑπομνήματι οὐ μόνον δὲν χρησιμεύουσι πρὸς στήριξιν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας μαρτυροῦσι τὸ ἀντίθετον.

Αἱ ἀντιρρήσεις αἱ ἀντιταχθεῖσαι ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ ναυτικῆς ἀπόψεως εἰς τοὺς ἰταλικοὺς ἰσχυρισμοὺς, ἐξεταζομένους καθ' ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ δημοσιευθεῖσαι ἐν τοῖς Καιροῖς (Times), τῷ Ἡμερησίῳ Τηλεγράφῳ (Daily Telegraph) καὶ τῷ Ἔστίῳ Ἀθηνῶν, ἃς ἔνεκεν ἐλλείψεως χώρου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα, κατέδειξαν, ὅτι ἡ ἐλευθέρα ναυσιπλοΐα ἐν τῷ στενῷ τοῦ Ὑδροῦντος οὐδένα διατρέχει κίνδυνον ἐν περιπτώσει προσαρτήσεως τῶν παραλίων τῆς βορείου Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μόνον δὲ τὸ ἐναντίον εἶνε ἀληθές· οἱ λιμένες καὶ τὰγκυροβόλια τῆς ἀκτῆς ταύτης εἶνε ἀπαραίτητα ἐξ ἑνὸς μὲν χάριν τῆς ἀσφαλείας τῆς Κερκύρας, ἐξ ἑτέρου δὲ ὡς παράλιοι διέξοδοι ἀπολύτως ἀναγκαῖαι χάριν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἠπειρωτικῆς μεσογαίας. Ἄλλως δ' οἱ στρατηγικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ οὗτοι λόγοι ἐξετέθησαν λίαν πειστικῶς ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν ἐν Λονδίῳ Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων.

Οὐδὲν λοιπὸν ὑπολείπεται ἕτερον ἢ τὸ νὰ παρασχεθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν τελεσφόρος ἐγγύησις, ὅτι ἡ παραχώρησις τῆς ἀκτῆς ταύτης εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν παράβλαψιν τῶν Ἰταλῶν ἐν περιπτώσει συμμαχίας ἑλληνικῆς μετὰ κρατῶν ἐχθρικῶν πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἀγγλία προέβη εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας, ὅτε παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δύναται νὰ γείνη τι ὁμοιον ὡς πρὸς τὴν ἀντικειμένην παραλίαν, τῆς Ἑλλάδος ὑποχρεουμένης νὰ μὴ ὀχυρώσῃ αὐτήν. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ἧς τὸ ἀελεθὲς ἐγγυῶνται αἱ συνθήκαι, εἶνε ἱκανῶς καθησυχαστικόν. Εἶνε δ' ἄλλως προφανῶς πολὺ μᾶλλον εὐκόπον τὸ ἐπιθυμεῖν τῆν

διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἢ τὸ σκέπτεσθαι πάντοτε μόνον περὶ πολέμου.

Ἄλλὰ κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα δὲν πρόκειται περὶ μόνης τῆς εὐχαριστήσεως τῶν Ἀλβανῶν. Παραλλήλως πρὸς τὸ ζήτημα τῶν νοτίων συνόρων τῆς Ἀλβανίας συζητεῖται καὶ τὸ ζήτημα τῶν Κουτσοβλάχων, ὧν χάριν ἠθέλησαν κατὰ ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον νὰ διεκδικήσωσιν ἐνίας τῶν κατακτήσεων τῆς Ἑλλάδος.

Θὰ ἦτο παρὰ πολὺ μακρὸν νὰ ἐκτεθῶσιν ἐνταῦθα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν βαλκανικὴν ταύτην φυλὴν. Ἄλλ' εἶνε προφανές, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ζήτημα ῥωμανικὸν μᾶλλον ἢ ἀρωμουνικόν. Δὲν εἶνε μακρὸς χρόνος ἐξ οὗ ὁ ῥωμανικὸς προσηλυτισμὸς κατήρξατο τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Ἠπειρῷ. Τῷ 1865 ἄρχονται αἱ πρῶται ἀπόπειραι τῆς παρακόπου ταύτης πολιτικῆς (politique d'aventure), οἷα ἐχαρακτηρίσθη ἐν ἄρθρῳ τινὶ τοῦ Χρόνου (Temps) τῆς 20 Ἰανουαρίου / 2 Φεβρουαρίου 1904. Δὲν ἔλειψε δὲ ἡ ἐγγραφή ἐιδικῶν κονδυλίων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῆς Ῥωμανίας χάριν τοῦ προσηλυτισμοῦ. Καὶ ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πιστώσεων τούτων, αἵτινες ἀπὸ 14'000 φράγκων τῷ 1870 ἀνήλθον εἰς 798 789 φράγκα τῷ 1912-1913 εἶνε ἐλάχιστον. Παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἀποπείρας καὶ τὰς μεγάλας ταύτας δαπάνας ἡ Ῥωμανία δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβάλῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰ αἰσθήματα τῶν Κουτσοβλάχων, ἐμπορουμένων καθ' ὀλοκληρίαν τῆς ἰδέας τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἡ ῥωμανικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ διαγνώσῃ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ματαίων αὐτῆς προσπαθειῶν, ἅς εἰς τῶν ἀποστόλων τῆς ῥωμανικῆς προπαγάνδας τῶν μάλιστα φανατικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πλέον πεφωτισμένων, περιέγραψε μετὰ παρρησίας, ἥτις ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν, ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ ταῖς ὑποβληθείσαις τῷ 1901 εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Ἰπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἰπῆρξε δὲ οὗτος ὁ Λαζαρέσκος Δεκάντας, διευθυντῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη σχολῆς

ῥωμανικῆς ἐν Ἰωαννίνοις, ἐχούσης μόλις εἴκοσι μαθητὰς, τέκνα χωρικῶν μισθουμένων.

«Πάντες γινώσκουσιν, ἐλπίζω, ἔγραφεν ὁ Λεκάντας, ὅτι ὁ ἡμέτερος ἐθνικὸς ἀγὼν ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ὑποχωρεῖ· παρὰ πάσας τὰς σπουδαίας θυσίας, αἵτινες ἔγειναν καὶ γίνονται ἀκόμη πρὸς προαγωγὴν αὐτοῦ, εὐρισκόμεθα μόλις ἐν τῇ ἀρχῇ. Καίτοι παρῆλθον ἤδη τριάκοντα ἔτη μόχθων, δὲν δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν, ὅτι προέδημεν ἐν κἂν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω». Καὶ ἐξηκολούθει λέγων· «Χάριν τῆς διαδόσεως τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἔχομεν ἱκανὰς σχολὰς, διδασκάλους, καθηγητὰς, ἱερεῖς, ἀλλὰ ἐν ἔχομεν πληθυσμὸν ῥωμανικὸν ἐν τῇ ἀληθεὶ σημασίᾳ τῆς λέξεως, δυνάμενον νὰ ἔχῃ συνειδησὶν καὶ σκέψιν ῥωμανικὴν. Οἱ σήμερον ἀποδεχόμενοι τὸν ῥωμανισμὸν, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν, ὅτι ἔχουσιν αἰσθήματα ῥωμανικὰ, δὲν πράττουσι τοῦτο ἐκ πεποιθήσεως, οὐδὲ ἀπὸ καρδίας καὶ ἐκ ψυχῆς, ἀλλ' ἀπλούστατα χάριν μόνου τοῦ ἰδίου ὑλικοῦ συμφέροντος· ἅμα δὲ τῇ καταπαύσει τοῦ συμφέροντος τούτου ἐκλείπει· συγχρόνως καὶ τὸ πρὸς ὦραν ἐπιδειχθὲν ῥωμανικὸν αἰσθημα. Τὸ ῥωμανικὸν ἔθνος τῶν χωρῶν τούτων, ἂν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, συγκροτεῖται μόνον ἐξ ἀνδρῶν μισθουμένων καὶ λαμβανόντων χορηγίας κατὰ διάφορον τρόπον, οἵτινες ἅμα τῇ ἀνακλήσει τῆς πληρωμῆς αὐτῶν ἀπαρνοῦνται τὰ ῥωμανικὰ αὐτῶν αἰσθήματα, ὡς εἰ οὐδέποτε εἶχον ὑπάρξει».

Πρὸς δὲ τὸν πλαστὸν τοῦτον ῥωμανισμὸν ἀντιτάσσει ὁ Ῥωμᾶνος προσηλυτιστῆς τὴν ἑλληνικὴν ζωτικότητα καὶ τὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα τῶν Κουτσοβλάχων.

«Ἡ Ἑλλάς, λέγει, ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δύο καταστροφὰς μεγάλας, κλονησάσας τὸ κράτος ἐκ θεμελίων, πρῶτον μὲν τὴν χρεωκοπίαν, ἔπειτα δὲ τὸν πόλεμον (τὸν τοῦ 1897). Αἱ δ' ἐπιτυχίαι αὐταὶ ὤφειλον νὰ ἐλαττώσωσι καὶ ἐξασθενήσωσι τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν ἐν Τουρκίᾳ σχολείων. Καὶ ὅμως οὐδεμίαν ταῦτα ὑπέστησαν ζημίαν, καὶ τὰ πάντα δι-

τήρησάν τὴν οἰκείαν θέσιν, ὡς εἰ οὐδὲν εἶχε συμβῆ. Λόγος δὲ τούτου εἶνε, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ παιδευσίς δὲν ὑποστηρίζεται ὑπὸ στοιχείων παραδεδομένων εἰς τὸ κέρδος, ἀλλ' ὑπὸ λαοῦ ὄλου πιστοῦ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν.

Τοιαῦται ἐκθέσεις ἠνάγκασαν τὸν ὑπουργὸν Haret νὰ δηλώσῃ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1901 εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον, ὅτι ἀπὸ δέκα ἐτῶν τὰ πλείστα τῶν σχολείων τῶν ἰδρυμένων ὑπὸ τῆς Ῥωμανίας ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἦσαν πλαστὰ καὶ «μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου ὑπῆρχον πρὸς μεγάλην βλάβην τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, τοῦ προὔπολογισμοῦ καὶ τῆς γοητείας τῆς Ῥωμανίας».

Ἐκτοτε ὁ Ῥωμανικὸς προσηλυτισμὸς ἐτρέπη ἄλλας ὁδοῦς. Ὀλιγώτερα σχολεῖα καὶ μειζῶν δραστηριότης, ὅπως ἐπιβληθῶσι διὰ τρομοκρατίας, ἤτις, ἐπικουρουμένη ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ὀθωμανικῶν ἀρχῶν, προέβαινε πολλάκις μέχρις ἐγκλήματος ἐναντίον τῶν ἀνθισταμένων. Παραλλήλως δὲ πρὸς τοιαῦτα μέσα ἐγείνεν ἀπόπειρα συγκροτήσεως Ῥωμανικῶν κοινοτήτων, καὶ κατώρθωσαν νὰ ποσπᾶσωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο παρὰ τῆς Πύλης διὰ τοῦ ἱραδὲ τῆς 9/22 Μαΐου 1904 τοῦ χορηγούντος εἰς τοὺς Ῥωμάνους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν μουχτάρην (δήμαρχον) καὶ δημογέροντας. Ἀπεπειρῶντο οὕτω νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς Κουτσοβλάχους ἰδίαν ὑπόστασιν, ἀποσπῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ συνόλου. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ νόμοι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς οὓς ἀνεφέρετο ὁ ἱραδὲς τοῦ 1904, ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπαρξίν εἴκοσι μέχρις εἰκοσιπέντε οἰκογενειῶν τοῦλάχιστον, ὅπως παρασχεθῆ τὸ δικαίωμα τῆς συγκροτήσεως ἰδίας κοινότητος, τὰποτελέσματα ὑπῆρξαν ὅλως δυσανάλογα πρὸς τὰς μάτην καταβληθείσας μεγάλας προσπαθείας, καὶ ὁ Ῥωμανικὸς ἀγὼν ἔμεινε στάσιμος ἔνεκεν ἐλλείψεως πληθυσμῶν θελόντων νὰ δηλώσωσιν ἑαυτοὺς ὡς Ῥωμανικοὺς.

Παρὰ πάντα ταῦτα ἡ Ῥωμανία ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῆ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον, προβάλλουσα ἐκ νέου τὸ κουτσοβλαχικὸν

ζήτημα πρὸ τῆς διπλωματίας. Ἐσκέφθη μάλιστα νὰ διεκδικήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἰδίαν περιοχὴν ἐπὶ τῆς Πίνδου καὶ νὰ συνδυάσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ. Τοιαύτη δὲ διαρρύθμισις ὑπεδείχθη ἐν τῷ ψευδαλβανικῷ συνεδρίῳ τῆς Τεργέστης. Ἐν αὐτῷ παρετάχθησαν στατιστικαὶ παράκοποι, καθ' ὅς ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀρωμασούνων ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἀνέρχεται εἰς ἕν ὄλον ἑκατομμύριον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα χιλιάδας καὶ ἑνεακοσίας ἑβδομήκοντα. Κριμα μόνον εἶπε, ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος ὑπερβαίνει τὴν ἀλήθειαν κατὰ μόνον ἕν ἑκατομμύριον καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδας. Ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς τῶν Κουτσοβλάχων τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἀνέρχεται πράγματι μόνον εἰς 140 000 κατὰ στατιστικὰς ἔθωμανικὰς, ἑλληνικὰς, αὐστριακὰς καὶ γερμανικὰς. Εἶπε δ' ἄλλως ὁ ἀριθμὸς ὁ δηλούμενος ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ τοῦ καθηγητοῦ Weigand τῷ ἐπιγραφομένῳ Die Aromunen καὶ ἐκδοθέντι τῷ 1893 ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ῥωμανικῆς κυβερνήσεως¹.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν χαρακτήρα τῶν Κουτσοβλάχων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀρκεῖ νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰ ἤδη παρατεθέντα χωρία τῶν ἐκθέσεων τοῦ Δεκάντα. Ὅσα δ' εἶπομεν ἀνωτέρω περὶ τῆς Μοσχοπόλεως ἰσχύουσι πρὸς στήριξιν τῶν ἀποδείξεων περὶ τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως τῶν δῆθεν τούτων Ῥωμάνων τῆς Πίνδου καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ δ' ἐνταῦθα νὰ παραθέσω χωρίον τοῦ ἄρθρου περὶ Μοσχοπόλεως ὑπερ ἑδημοσίευσα ἀλλαχοῦ· « Ἀρκεῖ νὰ εἶπω, ἔγραφον, ὅτι ὁ Weigand, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ εὕρῃ Ῥωμάνους καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, ηὐδόκησε νὰ τιμήσῃ καὶ τὸν συγγραφέα τοῦ ἄρθρου τούτου διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς συμπεριλήψεως αὐτοῦ. Καὶ εἶνα μὲν ἀληθὲς, ὅτι κατάγομαι ἐκ τῶν Καλαρρυτιῶν, μικροῦ χωρίου κατὰ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, ἀπέναντι τοῦ

¹ Ἴδε τὰς λεπτομερεῖας ἐν τῷ ἄρθρῳ μου Die Statistik der Kutzowalachen ἐν τῷ Pester Lloyd ἀρ. 74 τῆς 15 es Μαρτίου 1913.

Συρράκου ἐκείνου τοῦ κειμένου ἐπὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ ἐδάφους (πρὸ τοῦ πολέμου), ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ γενέτειρα ἐνδὸς τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, καὶ δύο τῶν ὀνομαστοτάτων ἡμετέρων ποιητῶν, τοῦ Ζαλακώστα καὶ τοῦ Κρυστάλλη, τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου Συρράκου, ὅπερ ἔσχεν ἐπὶ τινα χρόνον ῥωμανικὴν σχολὴν κλεισθεῖσαν ἕνεκεν ἐλλείψεως μαθητῶν. Ἀλλ' εἶνε ἐτι ἀληθέστερον, ὅτι ὁ πάππος μου ὑπῆρξε τῶν θυμάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ὅτι οὐδεὶς τῶν Καλαρρυτιωτῶν συμπολιτῶν μου, ὡς οὐδεὶς τῶν κατοίκων τοῦ Συρράκου καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῶν διεκδικουμένων ὡς ῥωμανικῶν, δέχεται νὰ εἶνε ἄλλο τι πλὴν ἢ Ἑλληνας γνήσιος καὶ ἀδιαφιλονείκητος¹.

Ὅπως δὲ προσθέσω καὶ τελευταῖον παράδειγμα τοῦ τελείως ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τῶν κωμοπόλεων, ἃς ἠθέλησαν νὰ πραγματοποιήσωσιν ὡς ἐχούσας ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ Βουκουρέστιον μᾶλλον ἢ πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὀφείλω νὰ μνημονεύσω τοῦ ἠπειρωτικοῦ Μετζόβου. Μάτην οἱ Ῥωμαῖοι συμπεριλαμβάνουσιν αὐτὸ εἰς τοὺς καταλόγους αὐτῶν. Ἐξ αὐτοῦ κατάγονται ὁ Στουρνάρης ἐκεῖνος, ὁ Τσοῦτσας, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ Ἀβέρωφ, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ δωρηταὶ τοῦ ὠραίου κτιρίου τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Ἀβέρωφ εἶνε ἀχώριστον ἀπὸ πλείστων καθιδρυμάτων καὶ μνημείων κτισθέντων διὰ τῶν δωρεῶν αὐτοῦ καὶ τῶν κληροδοτημάτων ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης τῆς Ἀλεξανδρείας καυχᾶται ἐπὶ τῷ Ἀβερωφείῳ ἐκείνῳ, τῷ μεγάλῳ μεγάρῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἰς ὃ φοιτῶσι τριεχιλοὶ μαθηταί. Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἡ Στρατιωτικὴ σχολή, ἡ Ναυτικὴ σχολή, αἱ Φυλακαὶ τῶν ἐφήδων εἶνε ἔργον αὐτοῦ. Ἀλλὰ δύο κυρίως δωρεαὶ τοῦ Ἀβέρωφ κατέστησαν τὸ ὄνομ' αὐτοῦ δημοτικώτατον ἐν Ἑλλάδι,

1 Ἴδε τὸ ἄρθρον μου *Moscopolì e la famiglia Sinas* ἐν τῇ *Vita Internazionale* τοῦ Μετσοβίου τῆς 7.20 Μαρτίου 1913 σ. 150.

ἐγνώρισαν δ' αὐτὸ καὶ ἐν τῇ ξένη, τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ φερωνυμούμενον θεωρηκτόν. Τὸ Στάδιον ἐκεῖνο τὸ ἀπαστρέπτον ἐκ μαρμάρου ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν Ἀντωνίνων, ὅτε ὑκοδομήθη δαπάναις Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ καταστραφέν διὰ τῶν πολλῶν αἰῶνων ἐγκαταλείψεως καὶ δουλείας, περιεναδύθη ἐκ νέου ὄγκον μαρμάρου λατομηθέντος ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ Πεντελικοῦ. Ὠραῖον ὄνειρον λευκότητος μαρμαρείας, ὅπερ μόνον διὰ τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων τῶν δαπανηθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀθέρωφ κατωρθώθη νὰ πραγματοποιηθῇ. Εἶνε ὡραία ἐορτὴ, πρᾶξις δικαίας εὐγνωμοσύνης, ὅταν οἱ ἀθληταί, πρὶν ἢ ἐκκινήσῳσιν, ὅπως διαφιλονεικήσωσι τὸν κότινον, διέρχωνται μετὰ τοῦ ἐκ δάφνης στεφάνου, ὅπως κοσμήσωσι δι' αὐτοῦ τὸν ἀνδριάντα τοῦ εὐγενοῦς Μετσοβίτου πρεσβύτου, ὅστις φαίνεται μειδιῶν ἐπὶ τῇ θεᾷ τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα ἢ γυμναστικὴ καὶ ὁ ἀθλητισμὸς παρεσκεύασαν, ὅπως ἀναδειχθῶσιν ἡμέραν τινὰ νικηταί ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν. Τὴν Ἑλλάδα δὲ ταύτην τῶν πατέρων ἐφαντάσθη ὁ Ἀθέρωφ νικηφόρον ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Αἰγαίου, καὶ διὰ τοῦτο παρέσχεν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ τοὺς πόρους, δι' ὧν ἐναυπηγήθη τὸ σκάφος ἐκεῖνο τὸ προωρισμένον νὰναπετάσῃ εἰς τοὺς ἀνέμους τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐστεμμένην ὑπὸ δόξης καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν νησιωτῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ μακρῶν αἰῶνων πικρίας προσεδόκων τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως.

Μεταξὺ τῶν χωρῶν τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ εἶνε καὶ ὁ Ἄθως, τὸ λεγόμενον Ἅγιον ὄρος ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς τὸν ἕνατον αἰῶνα ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἰδρύθη ἡ μεγάλη μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας. Εἰς τὴν ἰδρυσιν αὐτῆς ἐπηκολούθησε κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ἡ κτίσις πολλῶν ἄλλων μονῶν, αἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς ἀναχωρητήρια μοναχῶν, φευγόντων τὸν κόσμον καὶ ἀφιερωθέντων εἰς τὸν θεόν. Μεταξὺ δ' αὐτῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς αὐτοκρατο-

ρίας καὶ ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξαν μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, στρατηγοὶ, ἄρχοντες, μεγάλοι λόγιοι. Δωρεαί τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν εὐλαβῶν ἐπλούτισαν τὰς μονὰς διὰ κτήσεων διεσπαρμένων πολὺ πέραν τῆς Χαλκιδικῆς. Κειμήλια παντοειδῆ, ζηλοτύπως διατηρούμενα, ἐσωρεύθησαν ἐν τοῖς σκευοφυλακείοις. Οὕτω δὲ ὁ Ἄθως ἀπέβη ἐξ ἑνὸς μὲν ἄσουλον τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ἐξ ἑτέρου δὲ μέγα μουσεῖον τῆς ἐλληνικῆς τέχνης τῶν μέσων αἰώνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἄλλὰ καὶ χάρις εἰς τὰ χορηγηθέντα εἰς τὰς μονὰς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων προνόμια ἀπετέλεσε κοινὸν θρησκευτικῶς αὐτόνομον, μοναστικὴν πολιτείαν αὐτοδιοικουμένην.

Τὰ κοινὰ πράγματα καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἰθύνονται ὑπὸ συνόδου εἴκοσιν ἐνιαυσίων ἐπιτρόπων, ἀντιπροσωπευόντων τὰς ἐν τῷ Ὄρει σήμερον ὑφισταμένας εἴκοσι μονὰς. Ἡ δ' ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐξασκεῖται ὑπὸ τεσσάρων ἐπιστατῶν. Ἐκάστη μονὴ ἔχει ἓνα καὶ μόνον ἀντιπρόσωπον, καὶ κατὰ ταῦτα ἔχει μίαν καὶ μόνην ψήφον ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἐδρευούσῃ ἐν Καρυαῖς. Οὕτως ἡ πολιτεία αὕτη περιβάλλεται τὸν τύπον ἰσοπολιτικῆς ὁμοσπονδίας, ἐν ἣ τὸ πλῆθος τῶν μοναχῶν μονῆς τινος οὐδαμῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰς ἀποφάσεις. Εἴτε μεγάλα εἴνε εἴτε μικρὰ τὰ μοναστήρια, ἔχουσι ἅπαντα ταῦτὰ δικαιώματα ἐν τῇ κοινῇ διοικήσει. Τὰ δὲ προσωπικὰ δικαιώματα τῶν μοναχῶν περιορίζονται ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν μονῆς. Δὲν ὑπάρχει καθολικὴ ψηφοφορία παρέχουσα εἰς τὰ μεγάλα πλήθη τὸ δικαίωμα ἀποφάσεων περὶ τῆς κοινῆς τύχης. Διὸ δὲν δύναται νὰ γαίνῃ λόγος περὶ πλειονοψηφίας τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ πλειονοψηφίας τῶν μονῶν, περὶ ἐπικρατήσεως τῶν ψήφων τῶν ἀντιπροσωπευόντων αὐτάς.

Ἡ Πύλη εἶχε σεβασθῆ τὴν προαιώνιον ταύτην αὐτονομίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐπιφυλάξασα εἰς ἑαυτὴν μόνην τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ἄλλ' ἡ ὀθωμανικὴ κυριαρχία ἀντεπροσώπευε ἐν τῷ Ἄθωνι μόνον ὑπὸ ἑνὸς καῦμακάμη μετὰ τῆς μικρᾶς αὐ-

τοῦ φρουρᾶς καὶ ὑπὸ τινῶν τελωνοφυλάκων. Μικρότατον δὲ ποσὸν ἀπετέλει τὸν μόνον φόρον.

Ἡ κατάληψις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς οὐδεμίαν προσέκρουσεν ἀντίστασιν, ἡ δ' ἑλληνικὴ σημαία ἐχαιρετίσθη ἀπανταχοῦ μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Φυσικὸν δὲ καὶ προσδοκώμενον εἶνε τὸ νὰ ἴδωμεν τὸ ἔδαφος τοῦ Ἁθῶνος μετὰ καὶ πάσης τῆς Χαλκιδικῆς τῆς ὁμοίως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένης προσαρτώμενον εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Τοιαύτη πολιτικὴ ἐξάρτησις δὲν συνεπάγεται τὴν μεταβολὴν τῶν διοικητικῶν καὶ θρησκευτικῶν προνομίων τῶν μονῶν.

Ἄλλ' ἡ δικαία καὶ ἀπλή αὕτη λύσις παρακωλύεται ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν ἀντιρρήσεων τῆς Ῥωσίας, ἣτις προέτεινε χάριν διατηρήσεως τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἁγίου ὄρους, ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ ἡ καθυπόταξις αὐτοῦ εἰς τὴν κυριαρχίαν μηδενὸς κράτους, ἀλλὰ κατασταθῇ ὡς Ἁθῶς εἰς οὐδετέραν θεοκρατικὴν πολιτείαν, ὑπαγομένην εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καὶ ὑποκειμένην εἰς τὴν ἐγγύησιν ἀπάντων τῶν ὀρθόδοξων κρατῶν. Εἶνε δὲ ταῦτα πλὴν τῆς Ἑλλάδος ἢ Ῥωσίας, ἢ Βουλγαρίας, ἢ Σερβίας, τὸ Μαυροβούνιον, ἢ Ῥωμανία καὶ αὐτῇ ἢ Αὐστροουγγαρία. Τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν τούτων ἐνδιαφέρονται περὶ τοῦ Ἁγίου ὄρους ἀμέσως. Καὶ δὴ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ μία μονὴ καὶ μία σκήτη Ῥωσικῇ, μία μονὴ βουλγαρικῇ, μία σερβικῇ καὶ δύο σκήται Ῥωμανικαί. Ἡ δὲ Αὐστρία ἐμμέσως μόνον ἐνδιαφέρεται ἕνεκα τῶν αὐτοκεφάλων ὀρθόδοξων ἐκκλησιῶν τοῦ Κάρλοβιτς, τοῦ Τσέρνοβιτς καὶ τῆς Ἑρμανστάττης (Nagy-Szeben). Ἀλλὰ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἰπωμεν τὸ αὐτὸ περὶ τῆς Ἀγγλίας ἕνεκα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Κύπρου καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Τουρκίας, ἅτε περιλαμβανούσης τρία ὀρθόδοξα πατριαρχεῖα.

Ἄλλὰ παρουσιάζονται μεγάλα ἄτοπα πρὸς πραγμάτων τοιοῦτου σχεδίου. Ἐντονος διαμαρτυρία, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ

τῶν ἐπιτρέπων τῶν δεκαεπτὰ ἑλληνικῶν μονῶν καὶ ὑποβληθεῖσα εἰς τοὺς ἐν Λονδίῳ πρέσβεις, ἀναφέρεται οὐ μόνον εἰς τὰ καθαρῶς ἑλληνικὰ αἰθήματα τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας τῆς μοναδικῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένει εἰς τὸ ἐπιχαίρημα, ὅτι «ἡ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας προτεινομένη μεταβολὴ ἀντίκειται εἰς τοὺς κανόνας τῆς ὀρθοδοξίας, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, εἰς τὸ μοναστικὸν καθεστῶς, ὅπερ πάντοτε ἔσεβάσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι».

Ἐπιφανὴς ἱεράρχης τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὁ μητροπολίτης τοῦ ἐν Κύπρῳ Κιτίου Μελέτιος, ὅστις ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὑποψηφίων πατριαρχῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἀρχαιρεσίας, ἐξέθηκε σαφῶς πλὴν τῶν ἐθνικῶν λόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν δικαίων τὰς μεγάλας ἐκκλησιαστικὰς καὶ διοικητικὰς δυσχερείας τὰς ἀντιτιθεμένας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας προταθέντος συστήματος. Ἀποδεικνύει δὲ, ὅτι οὔτε ὁ πατριάρχης δύναται νὰ προβῇ πέρα πνευματικῆς προστασίας, ἅτε μὴ δυνάμενος νὰ ποδεχθῇ ἢ νὰ ἐξασκήσῃ διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἣτις θὰ ἦτο ἀντίθετος εἰς τοὺς κανόνας καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, οὔτε οἱ μοναχοὶ ἔνεκα τοῦ μοναχικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν εἰς πολίτας κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ ὑφισταμένου καθ' ἑαυτό. Θὰ ὑπῆρχεν οὕτω πολιτικὴ συγκυριαρχία συνδεδεασμένη μετ' ἐκκλησιαστικῆς ἀποκεντρώσεως, ἣτοι οὐδὲν ὀλιγώτερον ἢ αὐτόχρημα χάος. Καὶ ταῦτα πάντα διὰ τίνα λόγον; Διὰ τί νὰ θελήσωσι νὰ χωρίσωσι τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Χαλκιδικῆς, εἰς ἣν ἐδαφικῶς συνανήκει, διὰ τί νὰ ποσπάσωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἣτις δὲν ἔχει ἐπ' αὐτοῦ μόνον δικαιώματα κατοχῆς, ἀλλὰ καὶ εἶνε συνδεδεμένη πρὸς αὐτὸ διὰ δεσμῶν θρησκευτικῶν καὶ παραδόσεων προαιωνίων;

Οἱ δὲ Σιλάβοι μοναχοὶ οἱ ἐν τῷ Ὄρει διαμένοντες δύνανται νὰ εἶνε βέβαιοι, ὅτι θὰ εὕρωσιν ὑπὸ διοίκησιν ἑλληνικὴν τοὺς Ἑλληνας μοναχοὺς ἐπ' ἰσῆς εὐσυμβιβάστους, οἱοὶ ὑπῆρξαν πρὸς

αὐτοὺς ἐπὶ μακρὰν περίοδον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδένα θὰ εἶχε λόγον νὰ διαταράξῃ τὴν θρησκευτικὴν εἰς τὰ θεία ἀφοσίωσιν τῶν ὁμοθρήσκων αὐτῆς.

Ἐπραγματεύθημεν μέχρι τοῦδε ἅπαντα τὰ ζητήματα ἀπορρέοντα ἐκ τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου ὅσα σχετίζονται πρὸς τὰς προθέσεις, τὰς ἀντιρρήσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἀναφερόμενα εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν τῶν συμμάχων σχέσεις. Ἡ Ἑλλὰς, ἅτε μὴ ὁμολογήσασα τυπικὴν συνθήκην διανομῆς τῶν κατακτηθησομένων χωρῶν, εἶνε φόβος μὴ ἐκτεθῆ ὡς πρὸς πολλὰ εἰς τὸν κίνδυνον νὰ μεταμεληθῆ ἐπὶ τῷ ὅτι συνέπραξε μετὰ τοῦ σλαβικοῦ κόσμου, μετ' ἀνταγωνιστῶν, οἷους ἔσχεν ἐπὶ αἰῶνας ὅλους μάλιστα τοὺς Βουλγάρους; Θάγάγωσιν αὐτὴν εἰς τὸ νὰ εἴπῃ κατ' αὐτὴν τὴν ὑστεραίαν ἀγῶνος κοινοῦ, ἐπιχειρηθέντος πρὸς ἀπολύτρωσιν Χριστιανῶν πασχόντων ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν ζυγόν, ὅτι θὰ ἦτο ἴσως προτιμητέον εἰς αὐτὴν νὰ μείνῃ ἡσυχος πρὸς ὦραν καὶ νὰ ἐπωφεληθῆ ἀπόπειραν γενομένην ὑπὸ τῆς Πύλης κατ' αὐτὰς τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου, ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῆς βαλκανικῆς συμμαχίας;

Ὅποια θὰ ἦτο ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου, ἂν ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤθελεν ἔχει τὴν συνετὴν εὐστοχίαν καὶ τὴν εὐγένειαν νὰ ἐμμείνῃ πιστῶς εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς, προτιμῶσα νὰποκτήσῃ διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῆς θυσιῶν καὶ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων αὐτῆς ὅσα θὰ ἠδύνατο νὰξιώσῃ, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν; Εἶνε προφανές, ὅτι ἡ σύμπραξις αὐτῆς δὲν ἐξυπηρέτησε μόνον τὰς ἰδίας ἑαυτῆς ἐθνικὰς προθέσεις. Ἡ προσχώρησις αὐτῆς ἔδωκεν εἰς τὴν συμμαχίαν τὸν χαρακτήρα ἐκείνον σταυροφορίας ἀπάντων τὸν περὶ τὸν Αἴμον λαῶν ἐναντίον τῆς ἡμισελήνου, ὅστις προσελκυσεν εἰς αὐτὴν τὰς συμπαθείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Συγχρόνως δὲ διηυκόλυνε καὶ προήγαγε τὰς κοινὰς νίκας τῆς συμμαχίας, ἀναχαιτίσασα πολυπληθεῖς τουρκικὰς δυνάμεις ἐν

Ἡπεύρω καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐμποδίσασα τὰς μεταφορὰς νέων ὀθωμανικῶν στρατιῶν διὰ τῆς θαλασσοκρατίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Δαρδανελλίων.

Δὲν θὰ ἦτο ἄδικον νὰ μὴ ἀναγνωρισθῶσιν ἅπασαι αὐταὶ αἱ θυσίαι καὶ ἅπασαι αὐταὶ αἱ ὑπηρεσίαι; Δὲν θὰ ἦτο ἀχαρακτήριστον νὰ μὴ βαισισθῇ ἡ διανομὴ ἐπὶ δικαίου συνδυασμοῦ τῆς προτεραιότητος τῆς καταλήψεως πρὸς τὰς ὑπηρεσίας τὰς προσεχθείσας εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, πρὸς ἀξιόπιστον καὶ εἰλικρινῆ ἐκτίμησιν τῶν γενομένων θυσιῶν, μετρομένων κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν, καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις καὶ τὰ δίκαια τῶν ἐθνοτήτων;

Τοῦ ζητήματος οὕτω τιθεμένου, οἱ σύμμαχοι ἔχουσιν ἐνώπιόν αὐτῶν πρόγραμμα εὐρὺ, δυνάμενον νὰ διευκολύνῃ εἰς αὐτοὺς τὴν συνεννόησιν, ἂν ὑπάρχῃ ἀγαθὴ θέλησις παρὰ πᾶσι. Πᾶσα δὲ παρέκκλισις ἀπὸ τῆς εἰλικρινείας θὰ ἦγεν εἰς μείωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἐπιτυχιῶν καὶ εἰς τὴν ἐν προσεχεί μελλόντι παρασκευῇ δυσχερασιῶν εἰς τοὺς συμμάχους τῆς χθὲς, τοὺς γείτονας τῆς αὔριου.

Δὲν εἶνε εὐκαιρον νὰ εἰσέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς τὰς λεπτομερείας τοιαύτης συζητήσεως, ἥτις ἤθελεν ἀγάγει πολὺ μακρὰν. Ἄρκει νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ διανομὴ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ καταστήσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπεράγαν αἰσθητὰς τὰς ἐδαφικὰς καὶ ἠθικὰς ἀπωλείας ἃς ὑφίσταται ὁ ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου παρὰ τὴν σπουδαίαν μεγέθυνσιν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ἀπώλειαι αὐταὶ, λίαν αἰσθηταὶ εἰς πάντας, δὲν συζητοῦνται μόνον ἐν τῷ τύπῳ. Ἐγένετο δὲ λόγος περὶ αὐτῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 28 Φεβρουαρίου. Ὁ κ. Δ. Καλέργης, πρῶτον ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν, ἐπραγματεύθη ἐν αὐτῇ τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ μακρῶν.

Καὶ ὡμολόγησε μὲν, ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ 1912 ἐδέησε νὰ ἐπιδειχθῇ πρακτικὸς καὶ ὅτι συμμαχία χάριν καταπολεμήσεως

τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη ἄνευ θυσιῶν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίως δ' ἀνεμένοντο θυσίαι ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, ἐπειδὴ τὸ πρόγραμ' αὐτῶν συμπεριελάμβανε τὴν κατάθασιν εἰς τὸ Αἰγαίον, ἧτις δὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ χωρὶς νὰ πατήσῃσι τὸν πόδα ἐπὶ χωρῶν ἑλληνικῶν. Ἄλλ' αἱ θυσίαι αὗται ὤφειλον νὰ εἴνε ἀμοιβαῖαι, δίκαιαι καὶ λογικαί· ἄλλως ἢ σύμπραξις θὰ μεταβάλλετο εἰς παραχώρησιν μερικὴν καὶ ἑτεροβαρῆ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος.

Δυνάμεθα νὰποδεχθῶμεν, προσέθηκεν, ὅτι ἡ γραμμὴ ἡ ἐνδεικνυομένη ὑπὸ τῆς κατοχῆς πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἄξιου, ἧτις, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Γευγελῆς καὶ διερχομένη διὰ τῆς ὄροσειρᾶς τῆς Καρατζόβας, προβαίνει μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Τζέρνας, τοῦ ἀρχαίου Ἑριγόνος, δυνάμεθα νὰποδεχθῶμεν, λέγω, ὅτι τοιαύτη γραμμὴ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Ἄλλὰ πέραν τοῦ ποταμοῦ τούτου ἡ γραμμὴ αὕτη ἀκολουθεῖ τὸν παραπόταμον Σακολέβαν ἀντὶ νὰκολουθῆ τὴν Στρεμνίτσαν καὶ ἀποκλείει πλὴν διαφόρων ἑλληνικῶν κωμοπόλεων ἀξίων πολλοῦ λόγου τὸ Μοναστήριον, ὅπερ δικαίως ἔχει ὀνομασθῆ ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' ἀναλογιζόμενοι, προσέθηκεν ὁ κ. Καλέργης, τὴν εἰλικρίνειαν, μεθ' ἧς οἱ Σέρβοι ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας προσηνέχθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη καὶ τὰς ἀμοιβαίως ἀναγνωρισθείσας ζώνας ἐπιρροῆς, δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν, ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχον δυσκολίαι μεταξὺ τῶν δύο τούτων συμμάχων πρὸς φιλικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Πολὸν δὲ δυσκολωτέρα εἶνε ἡ συνεννόησις μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν βουλευτὴν, ὅστις ἄλλως δὲν εἶνε ὁ μόνος ἀντιπροσωπεύων ταύτην τὴν γνώμην, ἧς καὶ ἄλλοι ὑπερμαχοῦσιν ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἧτις ἀνταποκρίνεται εἰς πόθον ἔθνικόν, οὐχὶ ὁ Στρυμῶν, ἀλλ' ὁ Νέστος ὀφείλει νὰποτελέσῃ τὸ πρὸς ἀνατολὰς σύνορον. Γραμμὴ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Νέστου, διερχομένη διὰ τοῦ ὄρους Φαλακροῦ (Μποζδάγ) καὶ ἐνούμενη πρὸς

τὴν Καράτζοβαν, γραμμὴ ἀφίνουσα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Δράμαν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν καὶ τὸ Πάγγαιον, θὰ ἴτο ἡ μόνη δυναμένη νάνταποκριθῆ εἰς τὸν ἔθνικὸν χαρακτήρα τῶν πρὸς ἀνατολὰς χωρῶν καὶ νὰ παράσχη τὰς ἀναγκαίαις ἐγγυήσεις στρατηγικῆς ἀσφαλείας.

Τοιαύτη διανομὴ θὰ ἠδύνατο νὰ δείξη καθ' ἑαυτὴν τὸ συμβεβηκυμένον πνεῦμα, οὗ ἐμφορεῖται ἡ Ἑλλάς. Πράγματι ὑπολογίζεται, ὅτι εἰς τὰ τέσσαρα στανζάνια Ἀδριανουπόλεως, Σαράντα ἐκκλησιῶν, Δεδεαγάτς καὶ Γκιουμουλτζίνας, ἄτινα θὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ζῶσι 240 000 Ἑλληνας. Εἰς τοῦτους δὲ πρέπει νὰ προσθέσωμεν σχεδὸν 43 000 τῶν βορείων καζάδων τοῦ βιλαετιοῦ Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ βιλαετιοῦ Μοναστηρίου, καὶ ἂν ἀκόμη, ὑποτεθῆ, ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ πόλις θὰ περιήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δὲ Βούλγαροι, οἵτινες θὰ περιληφθῶσιν ἐν ταῖς νέαις ἐλληνικαῖς ἐπαρχαῖαις, ἀνέρχονται μόνον εἰς 75 000 ἐν τῷ βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης καὶ 58 500 ἐν τῷ τοῦ Μοναστηρίου. Οὕτως ἡ μὲν Βουλγαρία θὰ ἔχη 283 000 Ἑλληνας, ἡ δ' Ἑλλάς μόνον 134 000 Βουλγάρους. Ἐτι δὲ χειρόν θὰ ἔχῃσι τὰ πράγματα, ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ γραμμὴ ἡ ἐνδεικνυομένη ὑπὸ τοῦ βουλγαρικῷ βασιλικῷ διατάγματι περὶ τῆς διοικητικῆς διοργανώσεως τῆς Μακεδονίας, καθ' ἣ οἱ Ἑλληνας οἱ μέλλοντες νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀνέρχονται εἰς 470 000 ἀπέναντι 48 000 Βουλγάρων παραμενοντων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς στατιστικὰς τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων παρεχομένας. Ὁ κ. Α. Α. d'Arige, διπλωματοῦχος τοῦ δικαίου καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἐπιφορτισθεὶς μεταξὺ τοῦ 1905 καὶ τοῦ 1909 εἰδικτὴν ἀποστολὴν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ, ἐδημοσίευσεν ἐπ' ἐσχάτων πίνακας διδακτικωτάτους φέροντας τὴν ἐπιγραφὴν «Αἱ χῶραι τοῦ Αἴμου αἱ διαμφισθητόμεναι ὑπὸ τῶν συμμάχων» (Les Balkans disputés par les alliés). Συμφώνως

πρὸς τοὺς πίνακας τούτους ὁ πληθυσμὸς ὁ διαμφοιθητούμενος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀνέρχεται ἐν ὅλῳ εἰς 2 962 500. Ἡ δὲ κατανομή κατὰ γλώσσας δεικνύει, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ ἀριθμῷ οἱ μὲν Βούλγαροι ἀνέρχονται εἰς 431 250, ὧν 256 750 οἰκοῦσι τὰς ὑπ' αὐτῆς τῆς Βουλγαρίας κατεχομένης χώρας, 124 500 εἶνε προσήρτημένοι ὑπὸ τῆς Σερβίας καὶ μόνον 50 000 ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, οἱ δ' Ἕλληνες ἀνέρχονται εἰς 763 000, ὧν 339 000 διαμένουσιν ἐν ταῖς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος κτηθείσαις χώραις, 380 500 ἐν ταῖς περιελθούσαις εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ 34 500 ἐν ταῖς κατεχομέναις ὑπὸ τῆς Σερβίας. Ὁ δὲ κατ' ἔθνη συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. d'Arrière πίναξ παρέχει εἰς τοὺς Ἕλληνας 1 145 500, ὧν ἡ Ἑλλὰς ἀπέκτησε μόνον 489 250, ἡ Βουλγαρία 510 000 καὶ ἡ Σερβία 146 250. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἀνέρχονται μόνον εἰς 431 250, ὧν ἡ μὲν Βουλγαρία προσήρτησε 256 750, ἡ δὲ Σερβία 124 500 καὶ ἡ Ἑλλὰς μόνον 50 000. Ἡ δ' ἐξέτασις κατὰ τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας χάριν τῆς ὀθωμανικῆς Βουλῆς καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ κ. d'Arrière συνταχθέντας πίνακας, κατὰ τὰς βουλγαρικὰς καὶ ἑλληνικὰς ἀξιώσεις περὶ τῆς διανομῆς ἐξ ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐθνοτήτων, ἐξ ἑτέρου δ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γλώσσης, πίνακας, ὧν θὰ ἦτο μακρὸν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ πορίσματα, ἀποδεικνύει καὶ αὐτῇ, ὅτι πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας εὐρίσκεται τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἔρθρον.

Εὐλογον εἶνε νὰ εὐχρηθῶμεν, ὅπως μετὰ τὴν καθομολόγησιν τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνης οἱ σύμμαχοι συμφωνήσωσιν, ἵν' ἀποδώσωσι τὴν εἰρήνην εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου κατὰ τὸν τρόπον τοιοῦτον, ὥστε οἱ λαοὶ οἱ ἀπελευθερωθέντες ἀπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ νὰ εὐρωσιν ὑπὸ τοὺς νέους αὐτῶν κυρίου ἀνακούφισιν τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑπέστησαν ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς. Τὰ κράτη, ἅτινα ἔδωκαν εἰς ἀλληλα τὴν δεξιὰν χάριν καταπολεμήσεως τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, ὀφείλουσι νὰ μὴ λησμονήσωσι ποτὲ, ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ ὀδηγήσωσι τοὺς λαοὺς αὐτῶν

εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθερίας, τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτὰ νὰ καταστήσωσι μετὰ μεταμέλου ποθητὴν τὴν ἀνάμνησιν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ὀρθούμενα εἰς νέους δεσπότας ἀντὶ τῶν καταλυθέντων τυράννων καὶ ἀναγκάζοντα τοὺς εἰς ξένα ἔθνη ἀνήκοντας ὑπηκόους τοὺς μέλλοντας νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν νὰ παρνηθῶσι τὴν ἰδίαν ἐθνότητα. Τὰ τοιαῦτα δ' ἀγαθὰ αἰσθήματα πρέπει κυρίως νὰ ἐνστησιασθῆ ἢ Βουλγαρία, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ πάλῃ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἔληξε καὶ δὲν εὑρίσκεται μᾶλλον ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτῆς ἀρχῇ.

Ἡ δ' Ἑλλάς, εὐτυχῆς ὅτι ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς πλείστας ὅσας χιλιάδας ὁμοεθνῶν, θὰ παράσχη εἰς τοὺς νέους ὑπηκόους τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἄλλην ἐθνότητα καὶ εἰς ξένην θρησκείαν νέαν ἀπόδειξιν τῆς εὐθύτητος ἐκείνης, τῆς ἰσονομίας, τῆς ἀνεξίθρησκείας, τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἀκραιφνοῦς προαιρέσεως, δι' ὧν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ ἑαυτὴν σεβαστὴν καὶ προσφιλεῖν εἰς πάντας ἐκείνους, ὅσοι εὖρον ἐν αὐτῇ νέαν μητέρα καὶ οὐχὶ μητριάν. Χωρὶς νὰ παρνηθῇ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος, ὅπερ θὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐπιδιώξῃ μετὰ μεζονοῦ ἀσφαλείας καὶ πεποιθήσεως χάρις εἰς τὰς κτηθείσας νέας δυνάμεις, κατενώπιον τῶν εὐρυτέρων ὀριζόντων τῶν διανοιχθέντων εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ πολέμου, ὑπερήφανος ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς τῶν ἀναγεννηθέντων αὐτῆς λαῶν, ἐλευθέρα πάσης ὑποχρεώσεως πρὸς τὰς μεγάλας πολιτικὰς δμάδας τὰς διαμφισθητούσας τὴν ἐπικράτησιν, θὰ ἔχη διηνεκῶς τὴν ἀπαυστον φιλοδοξίαν ὅπως διεκδικῇ τὴν τιμὴν νὰ εἶνε ὁ πρόμαχος τῆς προόδου καὶ ὁ πρόσκοπος τοῦ πολιτισμοῦ καθ' ἅπαντας τὴν Ἀνατολήν.